

NÁVRHY GENERÁLNEJ ADVOKÁTKY

CHRISTINE STIX-HACKL

prednesené 3. októbra 2006¹**I — Úvod**

1. Svojimi dvomi otázkami položenými v uznesení z 5. októbra 2005 by Vestre Landsret (Dánsko) v podstate rád zistil, či ustanoveniam Zmluvy ES týkajúcim sa práva usadiť sa (článok 43 ES) a voľného pohybu kapitálu (článok 56 ES) odporuje, aby členský štát podmienoval nadobudnutie poľnohospodárskej usadlosti tým, aby si nadobúdateľ na tejto usadlosti zriadil trvalé bydlisko.

2. Táto vec spadá do rámca trestného konania začatého proti Uwe Kay Festerse-
novi, nemeckému štátnemu príslušníkovi, za nesplnenie povinnosti zriadit' si do šiestich mesiacov trvalé bydlisko na poľnohospodárskej usadlosti, ktorú nadobudol.

3. V judikatúre Súdneho dvora týkajúcej sa podmienok, ktoré vnútroštátne predpisy

predpisujú pre nadobúdania vlastníctva k poľnohospodárskej pôde, má osobitný význam rozsudok Ospelt a Schlössle Weisenberg², keďže sa týkal, presne ako aj táto vec, podmienok nadobúdania poľnohospodárskych usadlostí.

II — Dánske ustanovenia uplatniteľné v oblasti nadobúdania poľnohospodárskych usadlostí

4. Na skutkové okolnosti konania vo veci samej sa vzťahuje zákon o poľnohospodárstve v znení platnom z roku 1999 (landbrugslov, č. 598 z 15. júla 1999, ďalej len „zákon o poľnohospodárstve“).

5. Podľa § 2 tohto zákona každá poľnohospodárska usadlosť podlieha povinnosti obhospodarovania a za poľnohospodársku usadlosť sa považuje usadlosť, ktorá je takto označená v katastri nehnuteľností.

1 — Jazyk prednesu: nemčina.

2 — Rozsudok z 23. septembra 2003, C-452/01, Zb. s. I-9743.

6. Podľa § 7 toho istého zákona každá poľnohospodárska usadlosť musí byť obhospodarovaná nezávisle a musia sa na nej nachádzať vhodné obytné budovy, z ktorých obyvatelia pôdu obhospodarujú.

7. Podmienky nadobúdania poľnohospodárskych usadlostí sú v § 16 zákona o poľnohospodárstve upravené takto (výňatok):

„1. Každá fyzická osoba môže nadobudnúť poľnohospodársku usadlosť nachádzajúcu sa vo vidieckej oblasti, ktorej výmera presahuje 30 ha, pod podmienkou, že:

...

(4) nadobúdateľ si na usadlosti zriadi svoje trvalé bydlisko do šiestich mesiacov od jeho nadobudnutia,...

2. Na nadobudnutie poľnohospodárskej usadlosti, ktorej výmera nepresahuje 30 ha, stačí splnenie podmienok upravených v odseku 1 bodoch 1 až 4.“

I - 1132

8. Na poľnohospodárske usadlosti, ktorých výmera nepresahuje 30 ha, sa povinnosť osobného obhospodarovania nevzťahuje.

9. Podľa § 18b ods. 1 a § 4 vyhlášky č. 627 z 26. júla 1999 o podmienkach vzdelávania a bydliska v súvislosti so zákonom o poľnohospodárstve (ďalej len „vyhláška č. 627“) treba chápať povinnosť bydliska v tom zmysle, že dotknutá osoba tam musí mať trvalý a stály pobyt, ktorý z daňového hľadiska predstavuje jej hlavné bydlisko. Navyše táto osoba musí byť zapísaná v evidencii obyvateľstva obce ako obyvateľ uvedenej usadlosti. Podľa § 4 ods. 2 vyhlášky č. 627 musí nadobúdateľ spĺňať podmienku bydliska počas ôsmich rokov od nadobudnutia usadlosti.

10. V niektorých prípadoch môžu z povinnosti bydliska existovať výnimky. V tomto smere § 18 zákona o poľnohospodárstve najmä stanovuje:

„Okrem prípadov upravených v § 16, 17 a 17a možno vlastníctvo poľnohospodárskej usadlosti nachádzajúcej sa vo vidieckej oblasti nadobudnúť len s povolením ministra výživy, poľnohospodárstva a rybárstva.

...

4. Minister môže osobe povoliť nadobudnutie poľnohospodárskej usadlosti v niektorom z týchto prípadov:

- (1) k nadobudnutiu dochádza na účely používania uvedeného v § 4 ods. 1 bode 1 a možno očakávať, že usadlosť bude v blízkej budúcnosti určená na tento účel;
- (2) k nadobudnutiu dochádza na účely zisku s cieľom iným ako poľnohospodárske využívanie, ktoré sa môže považovať za žiaduce z hľadiska všeobecného záujmu;
- (3) k nadobudnutiu dochádza z dôvodu dosiahnutia osobitných cieľov, ako najmä používanie usadlosti na vedecké, výchovné, sociálne, liečebné alebo rekreačné účely;
- (4) k nadobudnutiu dochádza v rámci činností, akými sú vytvorenie mokradí alebo vrátenie pôd do stavu prírodných oblastí, alebo
- (5) pokiaľ to odôvodňujú iné osobitné okolnosti...“

11. § 62 ods. 1 obežníka týkajúceho sa zákona o poľnohospodárstve v tomto smere stanovuje:

„Povolenie nadobudnúť poľnohospodársku usadlosť podľa § 18 zákona o poľnohospodárstve, ktoré na neurčitý čas oslobodzuje od povinnosti bydliska [upravenej v § 16 ods. 1 bode 4 zákona o poľnohospodárstve], možno udeliť len za veľmi osobitných okolností. Ide napríklad o prípad, keď je počas veľkej časti roka nemožné spĺňať povinnosť bydliska z dôvodu lokalizácie usadlosti. Uvedené ustanovenie sa uplatňuje restriktívne...“

III — Skutkový stav, spor vo veci samej a prejudiciálne otázky

12. Žalovaný v konaní vo veci samej, Uwe Kay Festersen, nemecký štátny príslušník, nadobudol 1. januára 1998 v Južnom Jutsku nehnuteľnosť. Tá zahŕňa parcelu o výmere 0,24 ha nachádzajúcu sa v zastavanom území obce a určenú ako stavebný pozemok a lúku o výmere 3,29 ha nachádzajúcu sa vo vidieckej oblasti. Celý nehnuteľný majetok je v katastri nehnuteľností označený ako poľnohospodárska usadlosť.

13. Keďže si dotknutý nesplnil povinnosť zriadiť si bydlisko na tejto usadlosti tak, ako to predpisuje zákon o poľnohospodárstve, poľnohospodárska komisia regiónu Južné Jutsko (Jordbrugskommission for Sønderjyllands Amt) ho 8. septembra 2000 vyzvala na uvedenie situácie do súladu s právnymi predpismi. Keďže sa pán Festersen nepodriadil, komisia mu 16. júla 2001 zaslala výzvu znova.

14. Dňa 12. júna 2003 si pán Festersen zriadil na predmetnej usadlosti bydlisko a od 12. septembra 2003 je na tejto adrese zapísaný v evidencii obyvateľstva.

15. Medzitým bola na pána Festersena podaná na miestnom súde (Ret) v Gråsten žaloba. Z dôvodu, že sa neriadil príkazom poľnohospodárskej komisie z 8. septembra 2000 bola pánovi Festersenovi rozsudkom z 18. augusta 2003 uložená sankcia. Bola mu uložená pokuta 5 000 DKK. Zároveň mu bolo uložené aj penále vo výške 5 000 DKK za každý mesiac omeškania, ak by sa tomuto príkazu nepodriadil do 1. decembra 2003.

16. V konaní vo veci samej podal proti tomuto rozhodnutiu pán Festersen odvolanie na Vestre Landsret.

17. V tomto konaní majú strany opačný postoj k otázke, či je povinnosť bydliska upravená zákonom o poľnohospodárstve zlučiteľná s právom Spoločenstva a do akej miery sa na prejednávany prípad vzťahuje už citovaný rozsudok *Ospelt a Schlössle Weissenberg*³. V zmysle tejto judikatúry závisí podľa vnútroštátneho súdu rozsudok v trestnom konaní, ktorý v tejto veci vydá, najmä od výkladu článku 43 ES týkajúceho sa slobody usadiť sa a článku 56 ES týkajúceho sa voľného pohybu kapitálu.

18. Za týchto okolností požiadal Vestre Landsret Súdny dvor o odpoveď na tieto dve prejudiciálne otázky:

„1. Odporuje článkom 43 ES a 56 ES to, aby členský štát podmienil nadobudnutie poľnohospodárskej usadlosti tým, že si tam nadobúdateľ zriadi trvalé bydlisko?

2. Je pre zodpovedanie prvej otázky dôležité prihliadať na skutočnosť, že táto usadlosť nemôže byť samostatne fungujúcim poľnohospodárskym podnikom a že obytná budova tejto usadlosti sa nachádza v zastavanom území obce?“

3 — Už citovaný v poznámke pod čiarou 2.

IV — Odpovede na otázky

A — Prvá otázka

19. Svojou prvou otázkou by vnútroštátny súd rád zistil, či právu Spoločenstva — a osobitne voľnému pohybu kapitálu a právu usadiť sa zaručenému Zmluvou — odporuje povinnosť bydliska, tak ako ju pre nadobudnutie poľnohospodárskej usadlosti stanovuje zákon o poľnohospodárstve.

20. Pán Festersen odpovedá kladne, kým dánska a nórska vláda, ako aj Komisia Európskych spoločenstiev, sa v podstate zhodujú na tom, že sporná právna úprava je s právom Spoločenstva zlučiteľná. Komisia sama len vyjadrila pochybnosti v súvislosti so zásadou proporcionality pre veľmi obmedzený rozsah možných výnimiek stanovených zákonom o poľnohospodárstve, pričom sa s poukazom na rozsudok *Ospelt a Schlössle Weissenberg*⁴ domnieva, že sporná povinnosť bydliska je zlučiteľná s právom Spoločenstva za podmienky, že nie je daná pri každom nadobudnutí poľnohospodárskej usadlosti.

21. V prejednávanej veci môže Súdny dvor stavať na celom rade rozsudkov, ktorých predmetom sú podmienky nadobúdania nehnuteľností v jednotlivých členských štátoch, pričom v tejto súvislosti ide vo väčšine prípadov o vnútroštátne právne úpravy nadobúdania stavebných pozemkov, ktoré sledovali určité ciele — v širšom zmysle — pri územnom plánovaní, v snahe napríklad zabrániť zriaďovaniu druhého bydliska.⁵

22. Pre daný prípad však majú väčší význam iné rozsudky, presnejšie rozsudok vydaný už pred niekoľkými rokmi vo veci *Fearon*⁶ a rozsudok *Ospelt a Schlössle Weissenberg*⁷, účastníkmi konania dopodrobna rozoberaný, ktorých predmetom boli právne úpravy, resp. podmienky nadobúdania poľnohospodárskych usadlostí, ktoré sa osobitne zameriavali na ochranu všeobecných záujmov poľnohospodárstva, najmä pokiaľ ide o zachovanie určitej poľnohospodárskej výroby a skladby obyvateľstva.

23. Pri zovšeobecňovaní či premietaní rozsudku *Ospelt a Schlössle Weissenberg* na prejednávaný prípad však musíme byť opatrní, pretože právne úpravy členských

5 — Rozsudky z 1. júna 1999, *Konle*, C-302/97, Zb. s. I-3099; z 5. marca 2002, *Reisch a i.*, C-515/99, C-519/99 až C-524/99 a C-526/99 až C-540/99, Zb. s. I-2157; z 15. mája 2003, *Salzmann*, C-300/01, Zb. s. I-4899, a z 1. decembra 2005, *Burtscher*, C-213/04, Zb. s. I-10309.

6 — Rozsudok zo 6. novembra 1984, 182/83, Zb. s. 3677.

7 — Už citovaný v poznámke pod čiarou 2.

4 — Už citovaný v poznámke pod čiarou 2.

štátov v oblasti nadobúdania vlastníctva k pozemkom sa navzájom líšia svojou konkrétnou schémou i sledovanými cieľmi, a tiež preto, že otázka zlučiteľnosti s právom Spoločenstva sa hlavne odvíja, a proti tomu účastníci konania nenamietajú, od skúmania zásady proporcionality, takže závisí od konkrétneho vzťahu medzi účelom a prostriedkami.

24. Pritom si treba všimnúť, že vo veľkej väčšine citovaných rozsudkov sa zlučiteľnosť s právom Spoločenstva skúmala pri procesnoprávných, resp. formálnych podmienkach nadobúdania pozemkov a osobitne pri požiadavke predchádzajúceho povolenia. No v rozsudku *Ospelt a Schlössle Weissenberg* boli predmetom skúmania aj hmotnoprávne podmienky spornej právnej úpravy a osobitne povinnosť osobného obhospodarovania a — presne ako v predchádzajúcom rozsudku *Fearon* — povinnosť bydliska.⁸

25. Naopak, v prejednávacom prípade nie je procesný postup nadobúdania vlastníctva k pozemku sporný. Dánsky zákon o poľnohospodárstve nestanovuje — minimálne nie pre nadobúdanie usadlostí o výmere nižšej než 30 ha, tak ako v prejednávacom prípade — povinnosť získať povolenie. Rovnako nie je potrebné skúmať,

či je s právom Spoločenstva zlučiteľná povinnosť osobného obhospodarovania stanovená v zákone o poľnohospodárstve, keďže aj táto povinnosť tu platí len pre výmery nad 30 ha, a preto sa neuplatní na skutkové okolnosti vo veci samej. Pri usadlostiach o výmere pod 30 ha platí iba povinnosť ich obhospodarovat.

26. Takže pokiaľ ide o súlad povinnosti bydliska stanovenej v zákone o poľnohospodárstve s právom Spoločenstva, je najprv vhodné spresniť hodnotiace kritériá.

27. Treba v zásade konštatovať, že vnútroštátne právne úpravy nadobúdania vlastníctva pozemkov musia pravdaže rešpektovať všetky ustanovenia Zmluvy týkajúce sa základných slobôd, aj keď sa týmito otázkami do dnešného dňa Súdny dvor zaoberal len v súvislosti so zásadou voľného pohybu kapitálu a zásadou slobody usadiť sa.⁹

28. Ďalšou otázkou, ktorú účastníci konania tiež rozoberali, je, aká základná sloboda či základné slobody sú relevantné

8 — Pozri rozsudky *Ospelt a Schlössle Weissenberg*, už citovaný v poznámke pod čiarou 2, body 46, 49, 51 a 54, a *Fearon*, už citovaný v poznámke pod čiarou 6, body 9 a 10.

9 — Pozri najmä rozsudky *Fearon*, už citovaný v poznámke pod čiarou 6, bod 7; *Konle*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 22; *Reisch a i.*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 28; *Ospelt a Schlössle Weissenberg*, už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 24, a *Burtscher*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 39.

a uplatniteľné v prejednávacom prípade. Do dnešného dňa Súdny dvor skúmal právne úpravy nadobúdania vlastníctva pozemkov vždy v súvislosti s voľným pohybom kapitálu, i keď sa vnútroštátny súd odvolával, tak ako vo veci Konle, aj na slobodu usadiť sa.¹⁰ V tejto súvislosti Súdny dvor spresnil, že právo nadobúdať, užívať a prevádzať nehnuteľnosti na území iného členského štátu je nevyhnutným doplnením slobody usadiť sa a že obeh kapitálu zahŕňa transakcie, pri ktorých osoby investujú do nehnuteľností na území členského štátu, v ktorom nemajú svoje bydlisko.¹¹

však je predmetom danej právnej úpravy, čím sa budem bližšie zaoberať v ďalšom texte, zabrániť jednoduchému investovaniu do nehnuteľností, resp. špekuláciám a keďže do tejto miery predstavuje obmedzenie voľného pohybu kapitálu, v prejednávacom prípade to podľa mňa vedie k stanoveniu predovšetkým voľného pohybu kapitálu ako hodnotiaceho kritéria. Podobne ako Komisia si zároveň myslím, že nasledujúce úvahy, a najmä tie o potrebe zaoberať sa kritériom proporcionality, platia v rovnakom rozsahu aj pre slobodu usadiť sa.

29. Výnimku z tohto postupu tvorí nedávnejší rozsudok Fearon, ktorého skutkový základ však vo veci samej vykazoval veľmi jasnú súvislosť so slobodou usadiť sa.

31. Skutočnosť, že už sám obsah spornej právnej úpravy, ktorá ako podmienku pre nadobúdanie pozemkov, resp. investície do nehnuteľností, stanovuje povinnosť bydliska, je obmedzením voľného pohybu kapitálu, účastníci konania v zásade nepopierajú, ba, ako som už povedala, táto podmienka je dokonca úmyslom, ak zvažíme ciele sledované zákonom o poľnohospodárstve.

30. V prejednávacom prípade nie je z návrhu na začatie prejudiciálneho konania ani zo spisu zrejmé, v akej súvislosti a s akým cieľom pán Festersen nadobudol predmetný pozemok, ani či konkrétne spĺňa podmienky na to, aby sa naň vzťahovala sloboda usadiť sa alebo aj voľný pohyb pracovníkov. Keďže

32. Podľa ustálenej judikatúry však možno takéto obmedzenia pripustiť, len ak sa dané opatrenie neuplatňuje diskriminačným spôsobom, ak sleduje cieľ všeobecného záujmu a ak je v súlade so zásadou proporcionality, čiže ak je spôsobilé zabezpečiť dosiahnutie

10 — Rozsudok Konle, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 39 a nasl.

11 — Pozri rozsudky Konle, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 22, a Reisch, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, body 29 a 30.

sledovaného cieľa a nejde nad rámec toho, čo je na tento účel nevyhnutné.¹²

33. Ďalej, pokiaľ ide o podmienku naplňať cieľ všeobecného záujmu, je zákon o poľnohospodárstve založený na celom rade cieľov poľnohospodárskej politiky. Podľa informácií vnútroštátneho súdu a dánskej vlády sa zákon o poľnohospodárstve zakladá na starej zásade dánskeho poľnohospodárstva, podľa ktorej majú byť farmy v čo možno najväčšej miere obývané a obhospodarované ich vlastníkmi. Tým sa má zabrániť špekuláciám s pozemkami a vzhľadom na nedostatok poľnohospodárskej plochy zabezpečiť, aby práve samotní poľnohospodári mohli nadobúdať poľnohospodársku pôdu, ktorá im poslúži ako výrobná základňa. Je nevyhnutné predísť nadmernej koncentrácii vlastníctva pozemkov pri súčasnom zachovaní určitej miery osídlenia vo vidieckych oblastiach. Napokon dánska vláda uviedla, že — aj keď je to podľa jej slov na pojednávaní iba doplňujúci argument — sporné opatrenie slúži podporne na predchádzanie druhému bydlisku, čím prispieva k vykonaniu protokolu č. 16 prílohy D Zmluvy o nadobudnutí nehnuteľného majetku v Dánsku.

34. V rozsudku *Ospelt a Schlössle Weissenberg* Súdny dvor uznal za cieľ všeobecného záujmu také ciele poľnohospodárskej politiky, akými sú zachovanie obyvateľstva živiaceho sa poľnohospodárstvom, udržanie prerozdeleného vlastníctva pozemkov umožňujúceho rozvoj fungujúcich hospodárstiev a vyvážené zaobchádzanie s priestorom a krajinou, či podpora primeraného využitia dostupnej pôdy bojom proti tlaku dopytu po pozemkoch a prevenciu proti prírodným hrozbám.¹³ Súdny dvor v tomto smere podotkol, že tieto ciele zodpovedajú cieľom spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktorej predmetom je najmä zabezpečiť obyvateľstvu živiacemu sa poľnohospodárstvom zodpovedajúcu životnú úroveň a ktorej koncepcia musí prihliadať na osobitnú povahu podnikania v poľnohospodárstve.¹⁴

35. So zreteľom na tieto úvahy som toho názoru, že ciele sledované predmetnou právnou úpravou v prejednávanom prípade treba považovať za legitímne ciele sledujúce všeobecný záujem, ktorými možno zdôvodniť obmedzenia základných slobôd. Pokiaľ ide osobitne o zásadu, podľa ktorej má pôda v čo možno najväčšej miere patriť tým, ktorí ju obrábajú („poľnohospodárska pôda v rukách poľnohospodárov“), o legitímnosti tohto cieľa už Súdny dvor rozhodol vo svojom rozsudku *Fearon*¹⁵. Podľa ustálenej judikatúry možno napokon obmedzenia pri zriaďovaní druhého bydliska, ktoré sú pri územnom plánovaní zamerané na zachova-

12 — Pozri v tomto zmysle rozsudky *Konle*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 40; z 22. januára 2002, *Canal Satellite Digital*, C-390/99, Zb. s. I-607, bod 33; *Reisch a i.*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 33; *Salzmann*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 43; *Ospelt a Schlössle Weissenberg*, už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 34, a *Burtscher*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 44.

13 — Pozri rozsudok už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 39.

14 — Tamže, bod 40.

15 — Rozsudok už citovaný v poznámke pod čiarou 6, body 3 a 10.

nie stáleho obyvateľstva, považovať za také, ktoré prispievajú k plneniu cieľov všeobecného záujmu.¹⁶

36. Keďže účel povinnosti bydliska v podobe, v akej je vyjadrený v dánskej právnej úprave nadobúdania poľnohospodárskych usadlostí, napĺňa všeobecný záujem, je v intenciách už citovanej judikatúry na mieste skúmať, či sa tento účel nerealizuje diskriminačným spôsobom, a teda, na rovinu, či nejde v skutočnosti o uplatňovanie zásady „(dánska) poľnohospodárska pôda v dánskych rukách“. Taký názor má pán Festersen, ktorý v tomto smere poukazuje na niektoré prehlásenia, ktoré odzneli v parlamentnej rozprave o prístupí Dánskeho kráľovstva k Spoločenstvu v roku 1963.

37. Súhlasím s názorom Komisie, že tieto skutočnosti vychádzajúce z politickej diskusie, ktorých váhu a účinky možno v konečnom dôsledku len ťažko vyhodnotiť, nie sú pre zistenie diskriminačnej povahy predmetného opatrenia rozhodujúce, ale že toto opatrenie je naopak vhodné skúmať výlučne podľa jeho objektívneho obsahu a účinkov, ktoré vyvoláva. Treba sa tak vrátiť k línii vytýčenej najmä v rozsudku *Ospelt a Schlösle Weissenberg*, podľa ktorej sa

stanovením požiadavky bydliska v právnych predpisoch o nadobúdaní vlastníctva k poľnohospodárskym pozemkom sledujúcim osobitné ciele zachovania obyvateľstva živiaceho sa poľnohospodárstvom a fungujúcich hospodárstiev nerobí žiadny rozdiel medzi tuzemcami a príslušníkmi iných členských štátov, a teda táto požiadavka *a priori* nemá diskriminačný charakter.¹⁷

38. Problematickejšou je otázka, či bol zákon o poľnohospodárstve uplatňovaný diskriminačným spôsobom. Medzi dôvodmi vedúcimi Súdny dvor k tomu, aby nepriznal legitímnosť opatreniam, ktoré boli predmetom rozsudkov *Konle a Salzman*, bola aj skutočnosť, že tieto opatrenia ponechávali príslušnému správneému orgánu širokú mieru voľnej úvahy hraničiacu s diskrečnou právomocou, čiže vlastne hroziaca diskriminácia.¹⁸

39. Ako uviedla dánska vláda, výnimky z povinnosti bydliska stanovené v § 18 zákona o poľnohospodárstve boli citeľným spôsobom limitované obežníkom k zákonu o poľnohospodárstve a treba ich uplatňovať reštriktívne. Preto sa domnievam, že v danom prípade nejde o mieru voľnej úvahy hraničiacu s diskrečnou právomocou. Pritom treba uviesť, že práve stanovovanie jednotli-

16 — Pozri rozsudky, *Konle*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 40; *Reisch a i.*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 34, a *Salzman*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 44.

17 — Rozsudok už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 37; pozri tiež rozsudok *Burtscher*, už citovaný v poznámke 5, body 48 a 49.

18 — Pozri rozsudky *Salzman*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 46 a 47, a *Konle*, už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 41.

vých výnimiek — i keď sú reštriktívne — si vyžaduje určitú pružnosť, ak zväžeme primeranosť obmedzení spôsobených povinnosťou bydliska. Diskrimináciu pri uplatňovaní zákona o poľnohospodárstve napokon pán Festersen ani netvrdil a ani nepreukázal.

40. V dôsledku toho, s ohľadom na všetky predchádzajúce úvahy, sa nezdá, že by požiadavka bydliska vyplývajúca zo zákona o poľnohospodárstva bola uplatňovaná diskriminačným spôsobom.

41. Preto je na rade preskúmať podmienky týkajúce sa proporcionality požiadavky bydliska.

42. Predovšetkým sa domnievam, že požiadavke bydliska stanovenej zákonom o poľnohospodárstve nemožno uprieť jej primeraný charakter, pokiaľ ide o ciele, ktoré sleduje, a že ju treba skúmať v ich súvislostiach. Účelom prísnej požiadavky bydliska je do značnej miery zabezpečiť, aby poľnohospodárske majetky nemohli byť predmetom špekulácií či kapitálových investícií. Poľnohospodárske majetky rovnako neprichádzajú do úvahy ani ako druhé či víkendové obydlia. Tým sa atraktivnosť týchto majetkov vylučuje len pre skupinu osôb, ktoré majú v záujme zriadiť si na týchto majetkoch trvalé bydlisko a v každom prípade postarať

sa o ich obhospodarovanie. Preto niet žiadnych pochyb o tom, že týmto spôsobom finančný tlak na poľnohospodárske pozemky klesá, vďaka čomu možno naplniť iný dôležitý cieľ, a to sprístupniť takúto poľnohospodársku pôdu samotným poľnohospodárom a tým prispieť k realizácii tradičnej dánskej politiky, podľa ktorej majú poľnohospodárske sídla obývať a obhospodarovať v čo možno najväčšej miere ich vlastníci.

43. Treba však ešte preskúmať, či povinnosť bydliska, tak ako ju stanovuje zákon o poľnohospodárstve, nejde nad rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie sledovaného cieľa, alebo či by tieto ciele nemohli byť dosiahnuté rovnako účinným spôsobom aj inými, menej obmedzujúcimi opatreniami.¹⁹

44. V tomto ohľade treba konštatovať, že obhospodarovanie poľnohospodárskych usadlostí by sa dalo zabezpečiť aj bez povinnosti bydliska. Existujúca povinnosť obhospodarovania by stačila sama. V tomto smere sú však ciele zákona o poľnohospodárstve širšie v tom zmysle, že sa zameriavajú aj na to, aby sa zabránilo používaniu fariem na druhé bývanie a aby sa tým predchádzalo finančnému tlaku na poľnohospodárske majetky. Poľnohospodárske usadlosti sú ako druhé

¹⁹ — Pozri najmä rozsudky Reisch a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 5, bod 33, a Ospelt a Schlössle Weissenberg, už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 46.

bydlisko totiž naďalej atraktívne a využiteľné, keďže by ich napríklad mohli obhospodarovať farmári, ktorí by mali usadlosť v nájme. Tým by sa zvýšilo riziko, že by k vlastníctvu výrobných prostriedkov, poľnohospodárskemu pozemku, farmári už viac nemali prístup.

záujmy a ciele, ktoré si niekedy navzájom protirečia, a posudzovať ich vo vzájomnej súvislosti. Preto tiež treba súhlasiť s tvrdením nórskej vlády, že pri zložitom posudzovaní rôznych cieľov a výbere primeraných prostriedkov na ich dosiahnutie musí vnútroštátny zákonodarca disponovať určitou mierou voľnej úvahy. Z tohto pohľadu sa zdá, že pravidlo, podľa ktorého trvá povinnosť bydliska osem rokov od nadobudnutia vlastníctva k poľnohospodárskemu pozemku, nie je v žiadnom prípade vyslovene neprimerané.

45. Aj zrušením povinnosti bydliska od istej výmery, t. j. 30 ha, by zákonite došlo k obmedzeniu účinnosti uvedenej politiky, keďže menej než 30 ha má podľa údajov dánskej vlády približne 75 % poľnohospodárskych pozemkov.

46. Skutočnosť, že na základe spisu a účastníkmi konania predložených údajov treba konštatovať, že v dánskom poľnohospodárstve dochádza k procesu koncentrácie, keď čoraz väčšie plochy obhospodaruje čoraz menej poľnohospodárov, čo sa podpisuje na určitom úbytku vidieckeho obyvateľstva, sama osebe ešte o neprimeranosti povinnosti bydliska nevyhovuje.

47. Politické ciele sa v absolútnom meradle podarí dosiahnuť len zriedka. Ako sa právom vyjadrila dánska vláda, vláda, resp. zákonodarca, musia spravidla konfrontovať mnohé

48. Napokon, čo sa týka rozsudku Ospelt a Schlössle Weissenberg, podľa ktorého ustanovenia o voľnom pohybe kapitálu zakazujú, aby bolo povolenie na nadobudnutie poľnohospodárskych usadlostí zakázané „vždy“, keď nadobúdateľ na pozemkoch sám nehospodári a keď nemá na usadlosti svoje bydlisko, domnievam sa, že tento rozsudok treba chápať vo svetle osobitných okolností tohto konkrétneho prípadu. Na poľnohospodárskej usadlosti, o ktorú v danej veci šlo, totiž už v dobe pred sporným predajom nadácii hospodáril iný hospodár — farmár, ktorý mal usadlosť v nájme. Predaj nadácii na tejto situácii nič nezmenil, keďže nadácia sa zaviazala zachovať podmienky, za ktorých tento farmár na usadlosti hospodáril. Keďže Súdny dvor v tejto veci vychádzal z cieľa sporného opatrenia, ktorým bolo zabezpečiť obhospodarovanie poľnohospodárskeho

majetku poľnohospodárskym alebo iným spôsobom poľnohospodármi, resp. právnickými osobami, ako napr. združeniami hospodárov, neudelenie sporného povolenia z dôvodu, že nadácia nesplnila povinnosť samostatného obhospodarovania a ani povinnosť bydliska, šlo nad rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie sledovaných cieľov.²⁰

49. Tieto úvahy nemožno na prejednávany prípad uplatniť v celom rozsahu z jednoduchého dôvodu, že, ako som už vyššie uviedla, ciele zákona o poľnohospodárstve sa neobmedzujú len na zabezpečenie obhospodarovania poľnohospodárskych pozemkov.

50. S prihliadnutím na uvedené úvahy je na prvú otázku potrebné odpovedať tak, že ustanoveniam o voľnom pohybe kapitálu neodporuje povinnosť trvalého bydliska, tak ako ju stanovuje zákon o poľnohospodárstve.

B — O druhej otázke

51. Predmetom druhej otázky je konkrétna situácia a účelové určenie oboch poľno-

spodárskych pozemkov nadobudnutých pánom Festersenom. Vnútroštátny súd by chcel vedieť, či, pokiaľ ide o súlad s právom Spoločenstva, má nejaký význam okolnosť, že sa povinnosť trvalého bydliska vzťahuje aj na prípad, keď táto usadlosť nemôže byť samostatne fungujúcim hospodárskym podnikom a keď sa obytná budova tejto usadlosti nachádza v zastavanom území obce.

52. Na rozdiel od pána Festersena sa dánska a nórska vláda, ako aj Komisia domnievajú, že tieto skutočnosti nie sú pre stanovenie, či je povinnosť trvalého bydliska uložená zákonom o poľnohospodárstve zlučiteľná s právom Spoločenstva, relevantné.

53. S týmto záverom súhlasím z toho dôvodu, že argumenty zdôvodňujúce povinnosť trvalého bydliska platia aj pri usadlostiach, ktoré sa síce nachádzajú v zastavanom území obce, no zároveň sú určené na využitie aj ako poľnohospodárske pozemky. Ako vysvetlila dánska vláda, takéto prekryvanie sa dá často vysvetliť miestnou štruktúrou osídlenia, resp. rozširovaním obcí a miest. Preto si nemyslím, že by sa takéto plochy museli z politiky sledovanej zákonom o poľnohospodárstve automaticky vyňať. V prospech argumentu, podľa ktorého záujmy sledované zákonom o poľno-

²⁰ — Na tento účel pozri najmä bod 51 rozsudku Ospelt a Schlösle Weissenberg, už citovaný v poznámke pod čiarou 2.

hospodárstve sa takýchto poľnohospodárskych pozemkov netýkajú, nehovorí ani skutočnosť, že pozemok nemôže byť samostatne fungujúcim podnikom.

V — O trovách

54. Preto som toho názoru, že právu Spoločenstva neodporuje to, aby sa povinnosť trvalého bydliska, tak ako ju stanovuje zákon o poľnohospodárstve, uplatňovala aj v prípade, keď poľnohospodárska usadlosť nepredstavuje samostatne fungujúci poľnohospodársky podnik a keď sa obytná budova tejto usadlosti nachádza v zastavanom území obce.

55. Trovy konania, ktoré vznikli dánskej a nórskej vláde a Komisii, nemôžu byť nahradené. Keďže toto konanie má vo vzťahu k účastníkom konania vo veci samej v spore pred vnútroštátnym súdom incidenčný charakter, o trovách konania rozhodne tento vnútroštátny súd.

VI — Návrh

56. S ohľadom na všetky tieto skutočnosti navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na položené prejudiciálne otázky takto:

Ustanoveniam týkajúcim sa voľného pohybu kapitálu neodporuje povinnosť trvalého bydliska, tak ako ju stanovuje zákon o poľnohospodárstve. To platí nezávisle na skutočnosti, že poľnohospodárska usadlosť nepredstavuje samostatne fungujúci poľnohospodársky podnik a že obytná budova tejto usadlosti sa nachádza v zastavanom území obce.